

Vysoké a nízké ve vizuální kultuře

1. „Vznešené“ (sublime, das Erhabene)

- to, co je velké, majestátní, co přesahuje všechny hranice
- vyjádření nekonečna smyslovými prostředky
- emocionální odezva: úžas, nadšení, úcta
- Teoretické koncepty: Immanuel Kant, Edmund Burke, Friedrich Schiller

František Bílek, Úžas, 1907

„Vznešené“ u I. Kanta a F. Th. Vischera

- Vznešené: otřásající, dojmající, protiklad vůči krásnému
- Vznešenost přírody: hvězdná oblaka, východ slunce, moře
- matematická vznešenost prostoru (moře, poušť) / dynamická vznešenost síly (bouře, vichřice), jež může působit ničivě i plodně
- Vischer: vznešenost smyslová (příroda), rozumová (smýšlení, vůle), rozumová v tragickém konfliktu (dějiny)

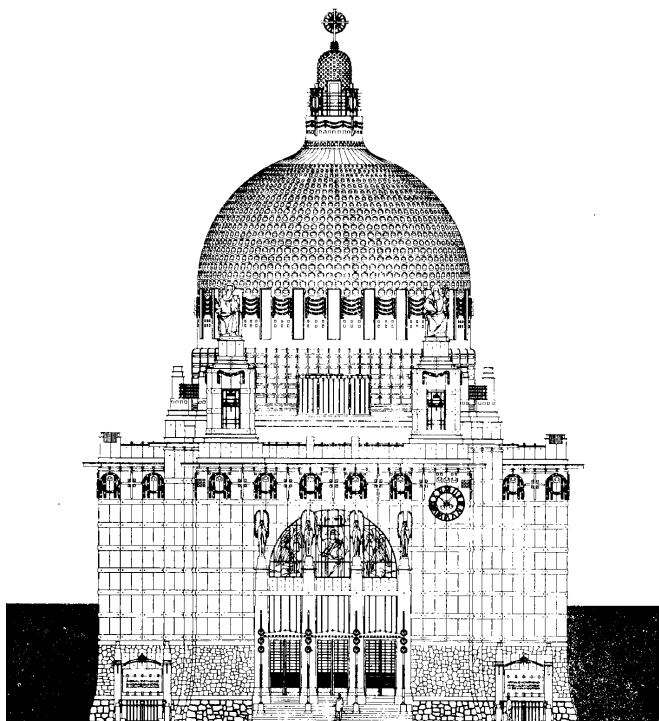
C. D. Friedrich, Mnich na břehu moře, 1809

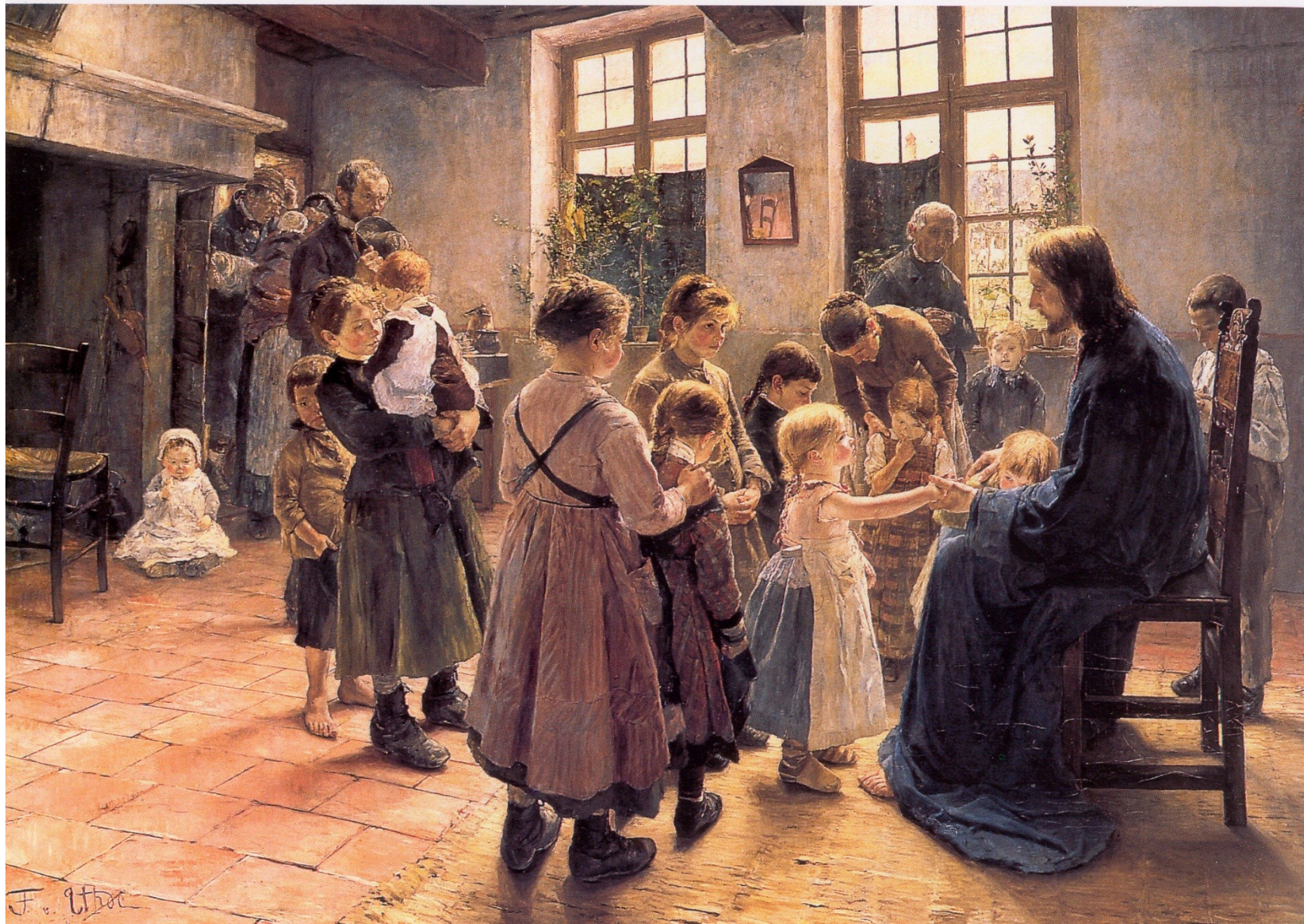
2. Posvátný prostor a podoby numinózního

„První moderní chrám na světě“

Otto Wagner, kostel sv. Leopolda

v psychiatrické léčebně Am Steinhof ve Vídni, 1904-1907

Fritz von Uhde, Nechte maličkých přijíti ke mně,
1884

Desiderius Peter Lenz, Pieta, 1894. Chrám sv. Gabriela, Praha-Smíchov

Podoby numinózního podle Rudolfa Otta *Das Heilige (Posvátno)*, 1917

Vznešenost: Pyramidy a sfinga v Gíze

Podoby numinózního podle
Rudolfa Otta *Das Heilige*
(*Posvátno*), 1917

Posvátné umění:
klasická čínská malba
z období dynastií Tang
a Sung (krajinářství a
obrazy svatých)

Shen Chou, Hora Lu, cca 1500

Podoby numinózního podle Rudolfa Otta *Das Heilige (Posvátno)*, 1917

Posvátné umění: gotika

„Nám, lidem Západu, se jeví
nejposvátnějším umění
gotiky, a to předně svou
vznosností.“

Katedrála v Salisbury

Mircea Eliade

Posvátné a profánní (česky 1994)

„Sakrální architektura tedy pouze přejímá a rozvíjí kosmologickou symboliku, která je přítomna již ve struktuře primitivních obydlí.“

*Interiér chrámu Hagia Sofia
v Cařihradu*

3. Křižovatka avantgard

Střetnutí „vysokého umění“ avantgard a kýče přístupného lidovým masám, a proto podporovaného totalitními režimy (Greenberg). Zároveň však i moment vnitřní krize, „akademismu avantgard“ (Chalupecký).

Studie Clementa Greenberga *Avangarda a kýč* (1939)

Jindřich Chalupecký, *Svět, ve kterém žijeme* (1940), základní teoretický text Skupiny 42

Umění: „objevuje skutečnost... ten svět, ve kterém žijeme, a nás, kteří žijeme. Neboť nejen tématem, ale smyslem a záměrem umění není nic než každodenní, úděsné a slavné drama člověka a skutečnosti... Nebude-li toho moderní umění schopno, bude zbytečné.“ (J. Chalupecký, Svět, ve kterém žijeme)

Skupina 42

František Hudeček, Noční chodec, 1941

Kamil Lhoták, Krajina s balónem a továrnou, 1939

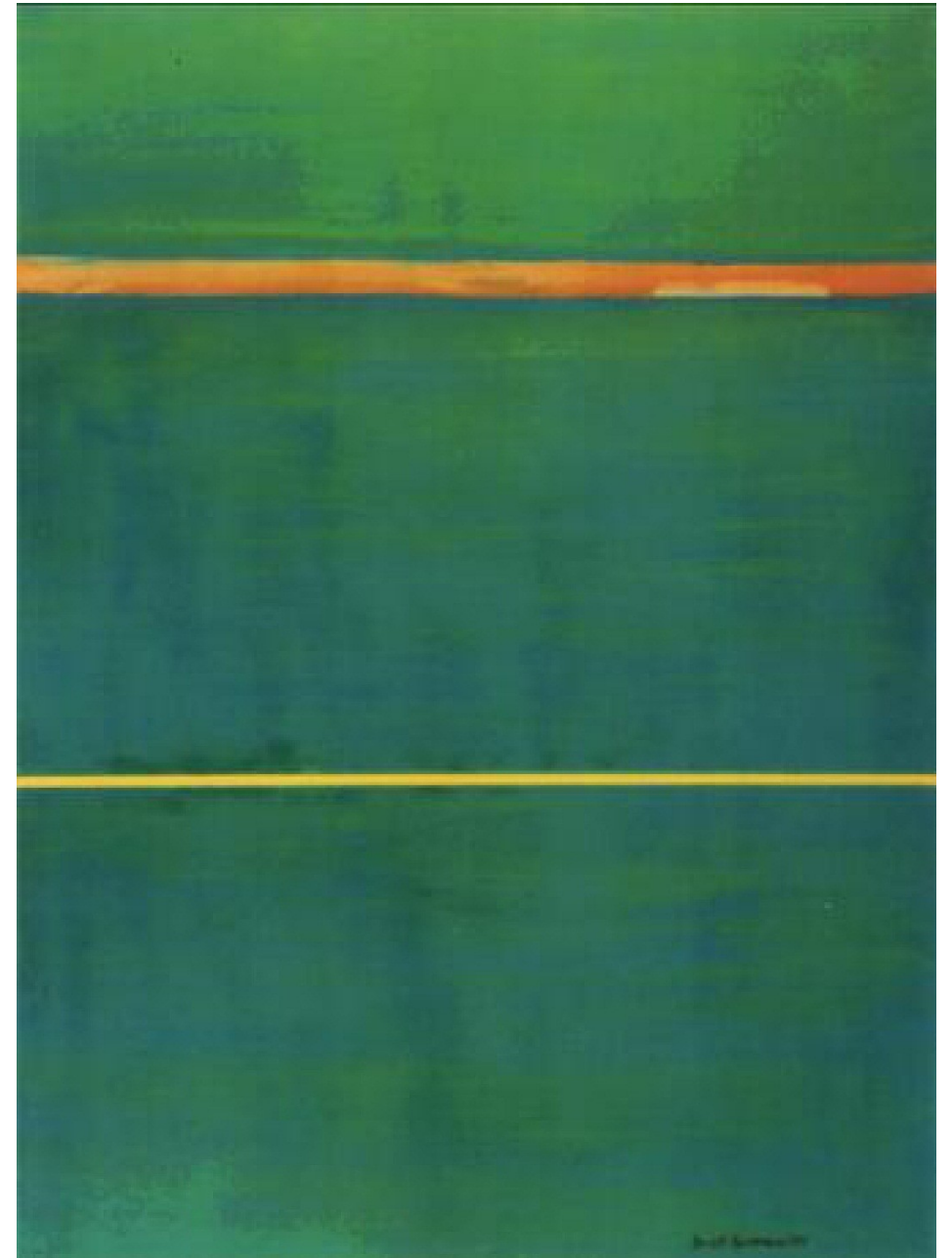
Koncept vznešeného u J. F. Lyotarda (*Putování*)

„Cílem Newmanova obrazu není ukázat, že trvání přesahuje vědomí, nýbrž chce být samo událostí. ... Newmanův obraz je anděl. Nic nezvěstuje, je zvěstováním samým.“

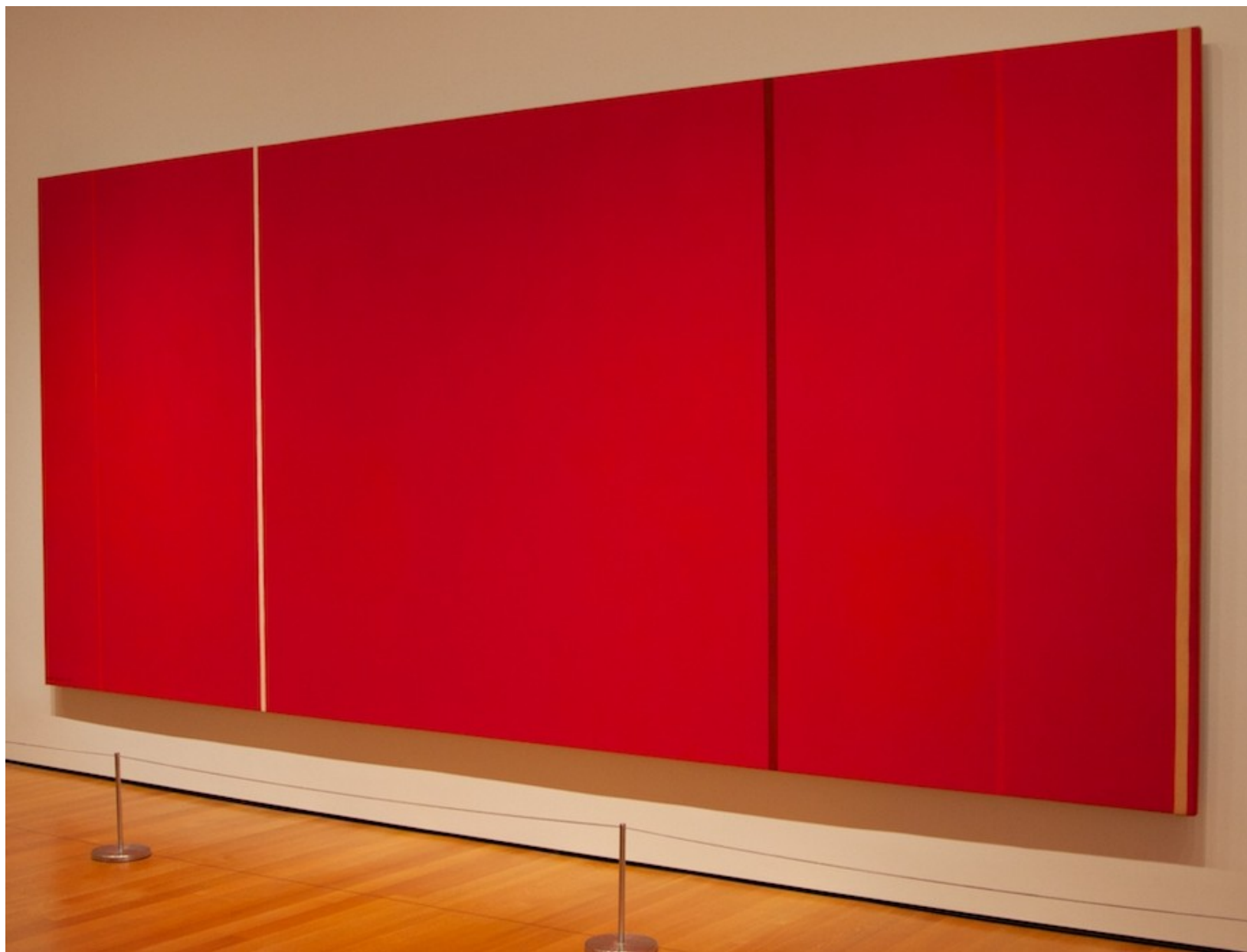
„Má-li Newmann nějaký syžet, pak je jím „okamžité“. Děje se to zde a nyní. To, co se děje (quid), přichází až poté. Začátek je, že to je (quod); svět, to, co je.“

Nesrovnatelnost vznešeného jako vkladu moderního malířství se uskutečňuje, jak to bylo téměř současně formulováno ve spisech Maurice Merleau-Pontyho, Jacquese Derridy a Gillesse Deleuzeho, jako experimentální reflexe tím, že viditelné (slyšitelné, ukazatelné) vděčí za to, že je viditelné zásadní neviditelnosti nebo nepřítomnosti.

Barnett Newman
Dyonisius
1949

Barnett Newman
Vir heroicus sublimis
1950-51
MoMA New York

4. Pop art a periferní oblasti výtvarné kultury

První dílo pop artu: Richard Hamilton, *Just What Is It That Makes Today's Homes so Different, so Appealing?* koláž, 1956

Dilema výlučnosti avantgard se zdá být vyřešeno: lidové/populární je integrováno do umění, avšak již s před-znamenáním konceptu „preventivního kýče“.

Britský pop art

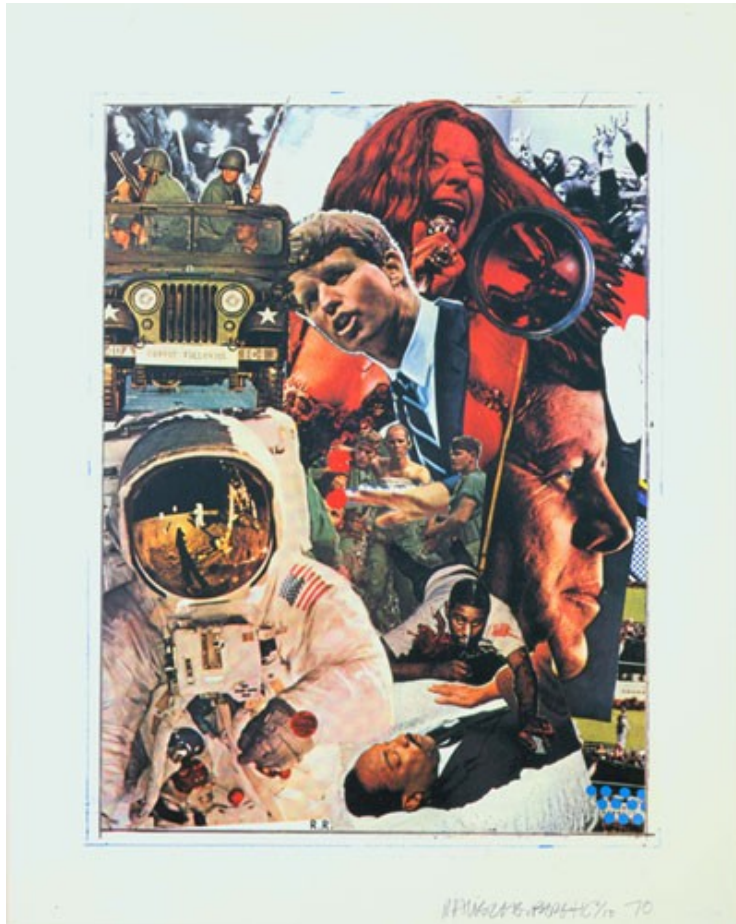
David Hockney
Portrét Nicka
Wildera, 1966

Pop art v USA

Robert Rauschenberg, 1970

Roy Liechtenstein, 1963

Andy Warhol
Mick Jagger, 1975
1967

Marilyn,

Periferní oblasti architektury v perspektivě postmodernismu

inspirace:

Robert Venturi, Brent-Johnson House, cca 1966

Herbert J. Gans, studie *Levittowners*, 1967:
zkoumal život střední třídy na předměstí
Levittown (Willingboro, New Jersey) i její
architekturu 50. a 60. let /spodní snímky/

Robert Venturi
dům a ateliér Coxe-Hayden
Block Island, 1980

Architektura, která zahrne celou realitu *lidské ekologie*

- Programová stať *Silent-White-Majority Architecture* (*Architektura mlčící bílé většiny*), in: R. Venturi, D. Scott Brown, S. Izenour, *Learning from Las Vegas*, 1972

Motto: Stavět „pro lidi, jací skutečně jsou“, tj. stavět pro střední vrstvy lidí z předměstí (nikoli pro horní střední vrstvu s naoktrojovaným modelem bydlení), stavět s respektem pro přirozený svět tradic, konvencí, a ne pro intelektuálně vykonstruovaný svět, stavět pro svět, v němž panuje estetická a hodnotová různorodost (včetně kýče) a ne estetická monokultura.

Anonymní architektura chatařů

Veronika Zapletalová, cyklus Chatařství, 2000-2002

39

40

42

43

45

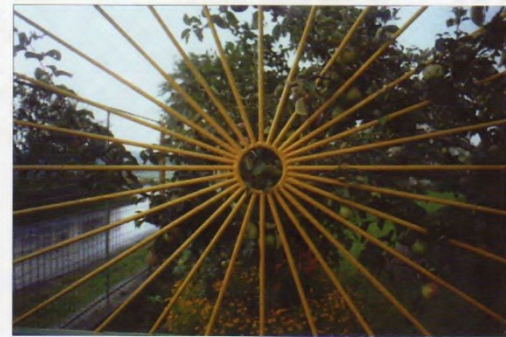
46

CHATAŘSTVÍ
VERONIKA ZAPLETALOVÁ

56

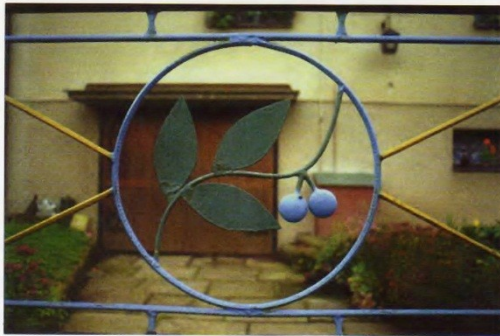
57

59

60

62

63

Josef Čapek

Nejskromnější umění, 1920

- zaměřuje se na periferní oblasti výtvarné kultury chápané jako nízké či pokleslé sféry tvorby: malba vývěsních štítů, ilustrace levných dobrodružných knížek, staré fotografie aj.
- nejen teoretický koncept, ale také inspirace pro autorovu vlastní tvorbu
- Alena Pomajzlová k výstavě *Nejskromnější umění* (MG Brno, 2004): Orientace na uměleckou „periferii“ - neškolenou tvorbu, zejména na primitivní kultury, dětský výtvarný projev, tvorbu duševně nemocných - souvisela nejen s hledáním autenticity projevu, kořenů tvorby, „ztraceného středu“, ale i se širší otázkou vnímání a chápání umění, jeho podstaty. Také s Čapkem se dostáváme na neprobádaný a podceňovaný okraj, který však dokáže navodit novou citlivost pro vnímání odlišných forem umělecké tvorby než té, s níž je možné se setkat v galeriích a muzeích.

Josef Čapek
*Nejskromnější
umění*

Roger Scruton

Dnešní snahy o esteticko, in: Estetické porozumění, 1998

- Postmodernismus v umění: „preventivní kýč“ (např. u J. Koonse)
- *„Nejhorší věc je dopustit se kýče mimoděk; daleko lepší je vytvářet kýč záměrně, protože potom už to není vůbec kýč, ale jakási rafinovaná parodie.“*
- *„motivem při (...) tvorbě byla fobie z kýče a výsledkem preventivní kýč – kýč nestoudně se vysmívající sám sobě.“*

Jeff Koons, Slon, 1995

Jiří Surůvka, Teddy Bear, 2002

Kulturní jamming (reklama Nike)

